

Eigen gelijk eerst

over politiek, moraal en heilige huisjes

<https://zoionpolitikon.wordpress.com/>

Burgerperspectieven

2019 | 1 Sociaal Cultureel Planbureau

- Toegenomen zorgen over klimaat(beleid), al blijven andere problemen belangrijker
- Meer steun voor demonstreren dan voor bezetten en verstoren

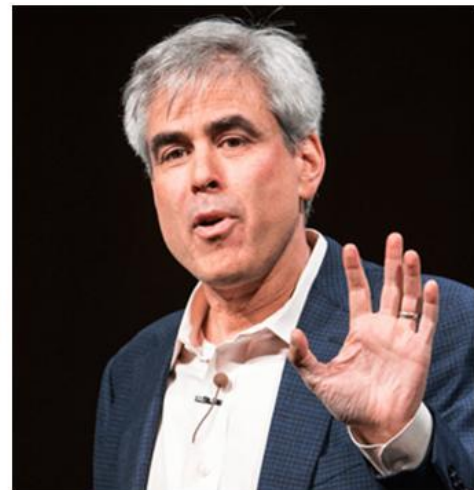
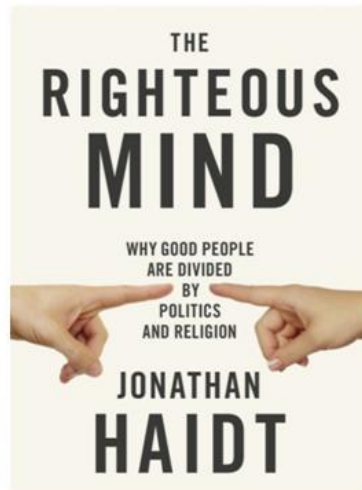
Thema:

Tegenstellingen en polarisatie

- Grootste 'tegenstelling' tussen arm en rijk, meeste 'spanning' tussen etnische groepen
- Zorgen over polarisatie: meningsverschillen nemen toe en druk om partij te kiezen is groot
- Verwijt aan media, vooral nieuwe, dat ze tegenstellingen vergroten

DEEL I intuïties komen eerst,
strategisch denken volgt later

metafoor: *de olifant doet z'n ding, de berijder stuurt bij*

niet rationeel, maar *righteous* (moralistisch)

p.2

The righteous mind is een analyse van het verband tussen moraal, politiek en religie
Haidt stelt de vraag wat mensen bindt, en wat hen verdeelt, en zijn conclusie is: moraliteit
'moraliteit is de capaciteit die menselijk samenleven mogelijk heeft gemaakt'

de afgelopen eeuwen zijn we moraal gaan associëren met *ethisch verantwoord handelen*
maar ten grondslag aan elke theorie over wat ethisch verantwoord is ligt een *waarden-patroon*
dit is niet universeel: verschillende groepen hanteren verschillende normen & waar(he)den
en precies dat is de oorzaak van strijd tussen groepen: ze geloven in hun *eigen (morele) gelijk*

righteous stamt van het oud-Noorse *rettviss* en het oud-Engelse *rihtwis*: juist, deugdelijk
maar wat als juist of gerechtigd wordt gezien is afhankelijk van de culturele context
precies dát is wat groepen bindt & verdeelt: onze oordelen over de ander zijn moralistisch
mensen zijn dus niet zozeer morele wezens, maar vooral *moralistische*, oordelende wezens

moralisme & (ver)oordelen

samenvatting p.2

Haidt bestrijdt het beeld van de mens als *homo economicus*: een rationeel wezen
moralisme / tribalisme heeft de vorming van grotere samenlevingsverbanden mogelijk gemaakt
tegelijktijd heeft deze eigenschap de mensheid altijd *verdeeld* in elkaar bestrijdende kampen
denken in *wij-zij* is geen aberratie (afwijking), maar de evolutionaire *default* van ons mens-zijn
ons moralistische brein heeft het mogelijk gemaakt om coöpertieve verbanden te smeden
tegelijktijd zorgt ons moralistische brein voor niet aflatende competitie tussen groepen
Haidt's streven is een sameneleving waarin groepen hun verschillen iets kunnen relativeren

*“De weg is alleen onbegaanbaar voor degenen die oordelen.
Heb geen voorkeur noch afkeer, en alles zal helder worden.
Als je ook maar het kleinste onderscheid maakt, raken hemel
en aarde gescheiden. Als je waarheid duidelijk voor ogen wilt
hebben, wees nooit voor of tegen. De strijd tussen ‘voor’ en
‘tegen’ is de ergste ziekte van het denken”*

(Seng-ts'an - 6^e eeuw)

moralisme & (ver)oordelen

samenvatting p.2

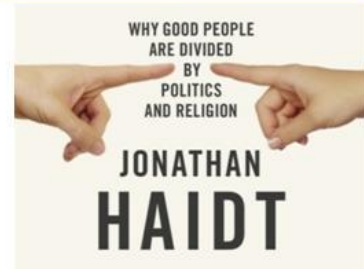
“Oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld wordt. Want met welk oordeel gij oordeelt, zult gij geoordeeld worden; en met welke mate gij meet, zal u wedergemet worden. En wat ziet gij den splinter, die in het oog uws broeders is, maar den balk, die in uw oog is, merkt gij niet? Of, hoe zult gij tot uw broeder zeggen: Laat toe, dat ik den splinter uit uw oog uitdoe; en zie, er is een balk in uw oog? Gij geveinsde! werp eerst den balk uit uw oog, en dan zult gij bezien, om den splinter uit uws broeders oog uit te doen.” [Mattheüs 7:1-5]

Jonathan Haidt: *The righteous mind*

samenvatting p.1

deel I: intuïties komen eerst, strategisch denken volgt later

- 1] wat is de oorsprong van moraliteit?
- 2] de intuïtieve hond & z'n rationele staart
- 3] de olifant-regel
- 4] stem op mij (dit is waarom)

deel II: moraliteit houdt meer in dan 'geen leed veroorzaken' en 'rechtvaardig handelen'

- 5] voorbij W.E.I.R.D.-moraliteit (westers, opgeleid, geïndustrialiseerd, rijk, democratisch)
- 6] smaakpapillen van de moralistische geest
- 7] de morele / moralistische fundering van politiek
- 8] het conservatieve voordeel

deel III: moraliteit bindt en verblindt

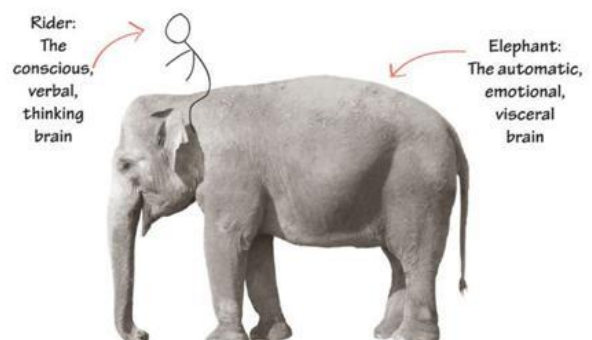
- 9] waarom zijn we zo 'groupish' (groepsgericht)?
- 10] de bijenkorf-schakelaar
- 11] religie is een team-sport
- 12] kunnen we niet op een meer constructieve manier van mening verschillen?

het 1^e principe van de morele psychologie

p.3

deel 1 handelt over Haidt's 1^e principe: *intuïties komen eerst, strategisch denken volgt later*

mensen zien 'de mens' (de groep waartoe ze behoren) als rationeel, redelijk en moreel maar ze zien 'de ander' (waar ze zelf niet toe behoren) als achterlijk, vooringenomen of slecht ons denken is verdeeld, als de berijder van een olifant: de olifant loopt, de berijder stuurt bij de olifant staat voor onze morele basis-overtuigingen, de berijder voor onze 'bewuste' keuzes onze oordelen zijn *post-hoc* constructies, die dienen om onze basis-overtuigingen te staven m.a.w: niet rationele argumenten sturen ons handelen, maar *morele intuïties*; veelal onbewust dit is waarom we 'de ander' zien als hypocriete, domme, gestoorde of slechte tegenstrever

het 2^e principe van de morele psychologie

p.3

deel 2 gaat over het 2^e principe: *moraal gaat over meer dan alleen schade en eerlijkheid*
de *righteous mind* is als een tong met 6 smaakpapillen, die op alles betrekking hebben
de seculiere moderne moraal erkent maar 2 van deze smaakpapillen: leed & onrecht
maar vrijheid, loyaliteit, gezag & heiligheid zijn evenzeer bepalende morele sentimenten
het succes van rechts-conservatieve en populistische partijen wordt hierdoor verklaard:
ze strijden voor de rehabilitatie van die sentimenten die gezien worden als politiek incorrect

het 3^e principe van de morele psychologie

p.3

deel 3 handelt over het 3^e principe: *moraliteit / moralisme verbindt en verblindt*

- individuen concurreren met anderen, en wij zijn afstammelingen van de succes-vollen
- groepen concurreren met andere, en wij zijn afstammelingen van de succes-volle groepen
sociale cohesie en coöperatie bieden een groep een evolutionair voordeel t.o.v. individuen

zowel individualisme als collectivisme hebben hun deugden alsook hun ondeugden bewezen:

- ongebreideld individualisme leidt tot een ondermijning van sociale cohesie en solidariteit
- ongebreideld collectivisme leidt tot een ondermijning van individuele verantwoordelijkheid

altruïsme, zelf-opoffering, en heldhaftigheid zijn in elke cultuur hoog aangeschreven deugden
tegelijkertijd worden de grootste menselijke ondeugden toegeschreven aan collectivisme

mensen zijn apen met een bijzondere gave: het smeden van grotere collectieven dan 150 leden
mensen kunnen altruïstisch zijn, maar doorgaans alleen t.o.v. leden van de eigen groep

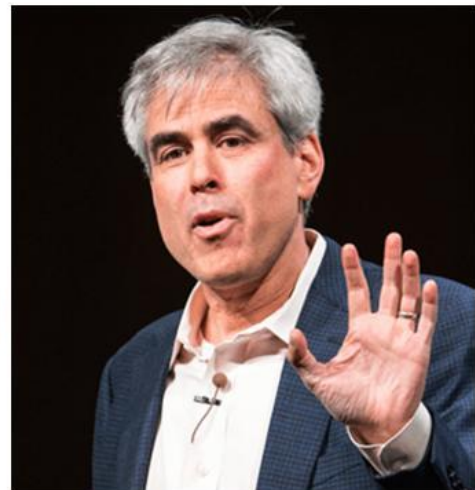
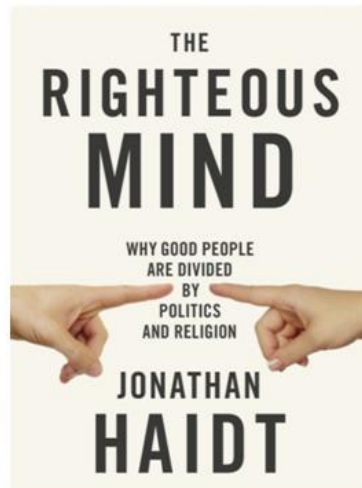
- religie is een *evolutionaire adaptatie* die mensen in grotere verbanden laat samenwerken
- politiek is het spel waarin groepen en (in dezelfde beweging) *outsiders* gecreëerd worden
- moraal vloeit voort uit het samenleven in groepen, waarin bepaald gedrag (on)gewenst is

Jonathan Haidt: *The righteous mind* (2012)

DEEL I hoofdstuk 1

wat is de oorsprong van moraliteit?

slachtofferloze taboe's

samenvatting p.4

westerlingen definiëren ethiek / moraliteit in termen van *rechten* en *toegebracht leed*
utilistisch uitgangspunt: inbreuk op iemands rechten of het toebrengen van leed is laakbaar

- J.S. Mill (1806-1873): het *harm principle* moet de grondslag zijn voor *morele consideratie*
- Joel Feinberg (1926-2004): het *offense principle* heeft betrekking op fatsoen, respect, etc

Haidt deed onderzoek naar het onderscheid a.h.v. verhalen over *slachtofferloze taboe's*:

denkexperiment 1:

de hond van een gezin wordt
overreden vlak voor hun huis
ze besluiten het dier niet te begraven,
maar te bereiden en op te eten
de buren weten van niets...
is dit ethisch / moreel laakbaar?

slachtofferloze taboe's

samenvatting p.4

denkexperiment 2:

een man koopt elke week een kip bij de slager
vóór de kip te braden en op te eten
heeft hij seksueel verkeer met de kip
de buren weten van niets...
is dit ethisch / moreel laakbaar?

westerlingen hinken op 2 benen:

enerzijds is het immoreel, anderzijds is het iemands individuele recht (op vrijheid)
voor niet-liberalen gaan gemeenschappelijke normen & waarden boven individuele rechten
de liberale moraal is typisch westers (m.u.v. de meeste christenen en conservatieven)
niet-westerlingen de zullen de dominante culturele normen & waarden laten prevaleren
moraal is niet universeel, maar (sub)cultuur-gebonden: elke gemeenschap heeft z'n moraal

de oorsprong van moraliteit

samenvatting p.4

moreel denken vraagt om een ethische onderbouwing: *wat is juist en wat is onrechtmatig?*

ontwikkelingspsychologie: hoe leren kinderen het onderscheid tussen goed & kwaad?

antwoorden hierop zijn in de 20e eeuw vanuit 2 perspectieven beantwoord: *nature vs nurture*

- *nativisme*: moraliteit is een aangeboren eigenschap, dus *nature* (christendom, darwinisme)
- *empiricisme*: moraliteit is aangeleerd, dus *culture* (John Locke, Étienne de Condillac)
- *constructivisme*: moraliteit ontstaat door interactie met de omgeving (Piaget, Vygotsky)

het aanleren van, en spelen met regels vindt plaats in een interactief proces en in stages
al doende construeert het individu een wereld van regels & aannames die werken in de praktijk

regels volgen, evalueren, oordelen, conflicten oplossen etc. zijn ontwikkelde competenties

moraliteit is het product van aanpassing en interactie (niet van passieve *internalisatie*)

rationaliteit is de capaciteit tot *wikken & wegen*, te oordelen op basis van verworven cognities

moraliteit & rationaliteit maken grote ontwikkelingen door tijdens de puberteit / adolescentie

liberale pedagogie

samenvatting p.5

Lawrence Kohlberg (1927-1987) onderzocht het morele oordelen van kinderen:

- pre-conventionele stadium: regels zijn regels, overschrijding leidt tot straf, en is dus *fout*
- conventionele stadium: regels vloeien voort uit autoriteit, handel naar de wil van de autoriteit
- post-conventionele stadium: het gaat niet om regels, noch om autoriteit, maar om het principe

Piaget en Kohlberg geloofden in een egalitaire samenleving en anti-autoritaire opvoeding rollenspellen zouden kinderen een beter begrip geven van moraliteit dan autoritaire inprenting empathie vormde vanaf de jaren '60 de basis voor een seculiere, liberale, egalitaire morele orde moraliteit werd gedefinieerd als rechtvaardigheid, en een kritische houding t.a.v. autoriteit

morele regels vs. sociale conventies

Elliot Turiel onderzocht de morele ontwikkeling bij jonge kinderen

'een jongen gaat naar school in gewone kleren, terwijl de regels een uniform voorschrijven'

kinderen vonden dit niet kunnen, maar bij nuanceringen veranderde dat:

- bijv: als de juf gezegd dat het voor één keer wel mocht,
- of: als hij het had gedaan op een school zonder uniform-regels...

kinderen vanaf ± 5 jaar beseffen dat regels *sociale conventies* zijn

bij andere verhalen keurden kinderen bepaald gedrag categorisch af:

'een meisje duwt een ander van de schommel omdat zij wil'

zelfs als de juf zei dat het oke is, of als er op een andere school geen regels tegen waren

regels m.b.t. rechtvaardigheid of welzijn zijn van een andere orde dan *sociale conventies*

kinderen maken al op jonge leeftijd onderscheid tussen *morele regels* en *sociale conventies*

regels die leed moeten voorkomen zijn fundamenteel, onwizigbaar en universeel

zo zijn vanaf eind jaren '60 de opvattingen over moraliteit en opvoeding gaan schuiven:

moraliteit gaat over individuen, leed, rechten en eerlijkheid, niet over loyaliteit, respect, traditie

moraliteit omvat meer dan 'ethisch verantwoord'

Alan Fiske's *relational models theory* (RMT) is een theorie over inter-persoonlijke relaties

- › westerlingen zien *religie* als een poging om te verklaren, het onbegrepen te begrijpen, maar mensen creëren religie om hun samenleving te ordenen
- › westerlingen zien *moraal* als een verzameling afspraken t.b.v. beschaafde omgang, maar moraal omvat spanningen binnen groepen, gerelateerd aan competitie

het westen heeft de afgelopen eeuwen religie & moraal gereduceerd tot slechts enkele functies

dit blijkt bijv. uit de ondergeschikte rol van *zuiverheid & onreinheid*

veel culturen kennen strikte regels t.a.v. *sexualiteit, ziekte & dood*

antropoloog Anna Meigs noemt dit *religie van het lichaam*

buiten de westerse wereld behelst moraal meer dan *rechtvaardigheid*

maar ook voor westerse seculieren geldt dat moraliteit meer omvat dan 'ethisch verantwoord'

- › conservatieven veroordelen bepaalde vormen van seksuele omgang als pervers en ontaard
- › progressieven houden er bijna religieuze opvattingen op na wat betreft voedsel, kleding, etc

het grote debat in de antropologie

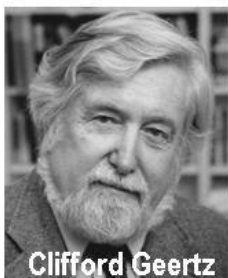
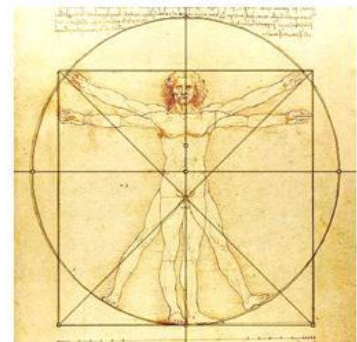
samenvatting p.6

Richard Shweder

Richard Shweder (in navolging van Geertz) ziet westerlingen als uitzondering:

- › in het westen staat het individu, met zijn persoonlijke beleving, centraal dit 'ego-centrische' mensbeeld is ontstaan ten tijde van de Renaissance / Verlichting

Clifford Geertz

- › in andere culturen staat de groep centraal het individu is primair deel van de groep dit 'socio-centrische' wereldbeeld is de *default* binnen de diversiteit van culturen

de theorieën van Kohlberg en Turiel zijn alleen van toepassing op *individualistische* culturen in *socio-centrische* culturen zijn *morele regels* niet te onderscheiden van *sociale conventies*

het grote debat in de antropologie

samenvatting p.6

Shweder deed 600 interviews met kinderen en volwassenen in India en de V.S. a.h.v. morele kwesties liet hij de participanten oordelen over een handeling wat Amerikanen zagen als *sociale conventie* zagen Indiërs als *moreel*

- Indiërs zien “*de sociale orde als een morele orde*”
- Amerikanen maken verschil tussen beide

- mishandeling en het breken van beloften werden door beide gezien als immoreel
- Indiërs legitimeren geweld jegens ongehoorzame echtgenotes en bevoorrechtting van zonen
- Indiërs veroordelen het tutoyeren van ouderen, het gezamenlijk eten van vrouwen & mannen, het eten van vis door een weduwe, voedsel-bereiding zonder om te kleden na toilet-bezoek
- Indiërs zagen de losse omgang met *fundamentele morele regels* als *immoreel*
- Amerikanen zagen de regels van Indiërs niet alleen als *sociale conventies*, maar als ook als achterlijk en *immoreel*

het grote debat in de antropologie

samenvatting p.6

in beide gevallen is de *sociale orde* een *morele orde*, alleen is die in India *socio-centrisch* het westen plaatst de *rechten & vrijheden van het individu* boven de *sociale conventies* hier is het individu ‘heilig’, en moet de gemeenschap het individu dienen, i.p.v. andersom

walging & disrespect

samenvatting p.6

Shweder en Turiel presenteren tegengestelde theorieën over moraliteit en *sociale conventies*
Haidt ontwierp een eigen experiment met *harmless taboo violations*
deze gingen over handelingen (zonder slachtoffer) die walging of verontwaardiging oproepen

hij deed zijn experiment in zuid-Amerika en de V.S. en de conclusies bevestigen Shweder:
het onderscheid tussen *morele normen* en *sociale conventies* is niet universeel
het gemaakte onderscheid tussen *morele normen* en *sociale conventies* verschilt tussen:

- culturen: westerlingen maken dit onderscheid meer
- sociale klassen: hogere klassen maken dit onderscheid meer
- leeftijden: volwassenen maken dit onderscheid meer

walging & disrespect

samenvatting p.6

kinderen, laag-opgeleiden en rurale bewoners zagen *harmless taboo violations* als immoreel
dat er geen aanwijsbare slachtoffers waren maakte voor de veroordeling niet uit

het verzinnen van slachtoffers

samenvatting p.7

zijn *harmless taboo violations* immoreel of een 'slechts' schending van sociale conventies? geïnterviewden waren snel met hun veroordeling, maar moesten nadenken over de reden in veel gevallen proberen ze de veroordeling te legitimeren met 'mogelijke slachtoffers' hun *morele intuïtie* zei dat het verkeerd was, maar ze konden niet goed aangeven waarom Piaget, Kohlberg en Turiel zagen *moraliteit* blijkbaar te veel door een westerse bril

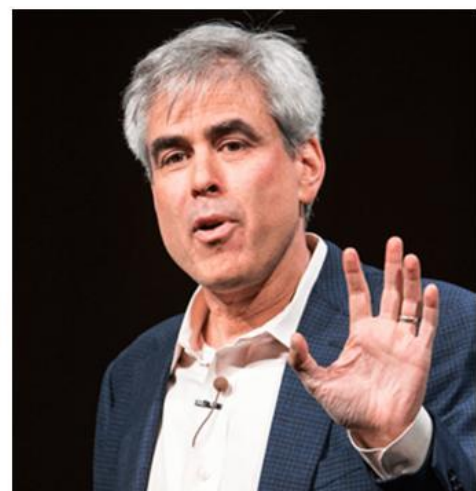
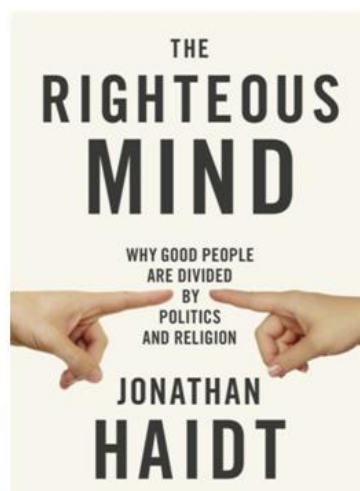
*"het verstand is,
en kan niet anders,
dan de slaaf zijn
van de emoties,
en zal deze
moeten dienen"*
(David Hume)

Jonathan Haidt: *The righteous mind* (2012)

DEEL I hoofdstuk 2

de intuïtieve hond & z'n rationele staart

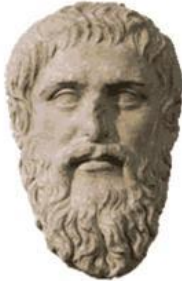

2] moraal: gevoel versus verstand (?)

samenvatting p.7

de menselijke psyche is verdeeld over diverse functies, die vaak met elkaar in conflict zijn
eeuwen-oud is het conflict tussen de *passies* (emotie / intuïtie) en de rede (het verstand)

- in de *Timaeus* beschrijft Plato de rationele ziel als goddelijk
de emotionele ziel (behoefte & eerbijdrage) is minderwaardig
(via het christendom en de Verlichting leeft dit idee nog steeds
deze 'verering van de rede' noemt Haidt *the rationalist delusion*
elke heilig-verklaring verblindt: *morality binds and blinds*)

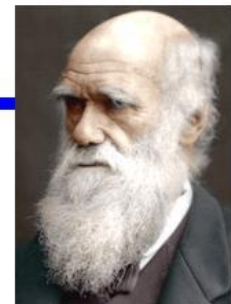
- David Hume schopte tegen het heilige huisje van de Verlichting:
"De rede is de slaaf van de hartstochten" (1739)

- Thomas Jefferson zag passie en rede als onafhankelijke vermogens
qua moraal is het verstand ondergeschikt: intuïtie dicteert, de rede legitimeert

moraliteit als biologisch fenomeen (?)

Darwin zag moraliteit als aangeboren instinct met een adaptieve functie
dit gaf aanleiding tot het *sociaal-darwinisme* en de *eugenetica*
na WO2 werden darwinisme en genetica geassocieerd met het nazisme

erop volgende decennia stonden in het teken van het *nature-nurture-debat*

het *nativisme* maakte plaats voor het rationalisme / constructivisme van de jaren '60 / '70:
de geest is een *tabula rasa*, en wordt door maatschappelijke (machts)structuren gevormd
een betere maatschappij is mogelijk als we maatschappelijke verhoudingen hervormen
nativisme helpt bestaande machtsstructuren te legitimeren (een repressieve ideologie)

Wouter Buikhuisen:
'Kriminologie in bio-
sociaal perspectief'
(1979)

Piet Grijs

BUIKHUISEN
DOM
EN SLECHT

LVTI VRIJ NEDERLAND

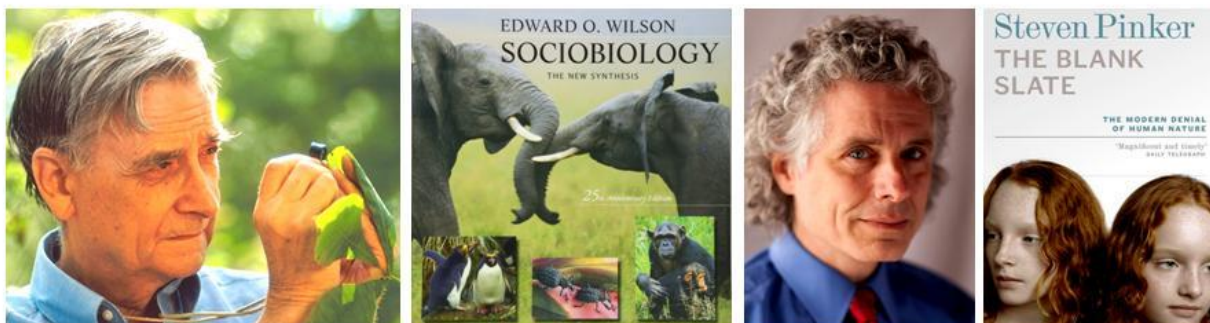

opkomst van de bio-wetenschappen

Wilson: bio-wetenschappen hebben de toekomst

in *Sociobiology; the new synthesis* (1975) verklaart E.O. Wilson *moraliteit* biologisch niet alleen biologische soorten, maar ook hun gedrag is gevormd door *natuurlijke selectie* ethische theorieën zijn niet meer dan *rationele legitimaties van socio-biologische instincten* hij onderbouwde Hume met biologische inzichten: *moraliteit* is niet gefundeerd in de *rede*

in *The blank slate; the modern denial of human nature* (2002) stelt Steven Pinker: politiek correct denken heeft geleid tot *moreel exhibitionisme* en dubieuze wetenschap ideeën worden niet wetenschappelijk getoetst, maar beoordeeld op basis van idealen

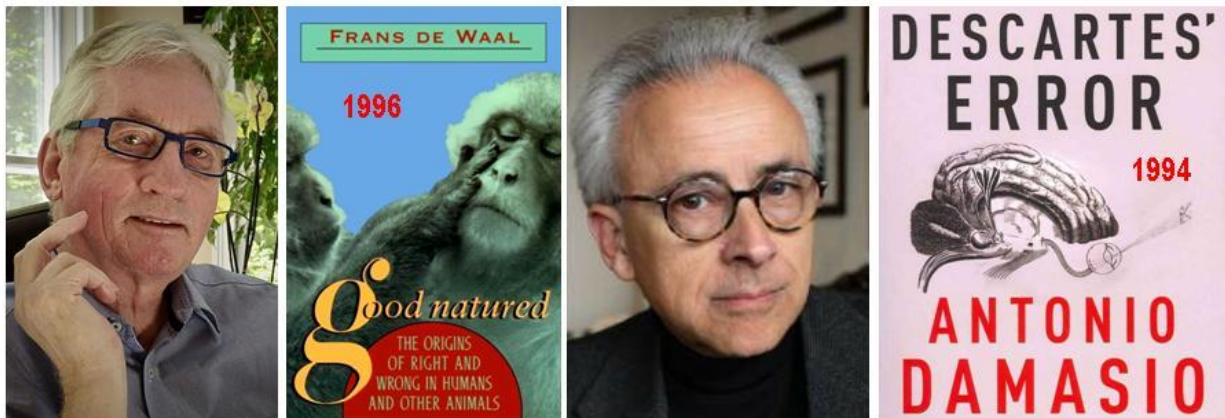
de jaren '90: the culture wars

samenvatting p.8

eind jaren '80 leek het *nature-nurture*-debat uitgewoed: het *nativisme* had verloren
morele psychologie ging niet over geëvolueerde emoties, maar over morele afwegingen
maar buiten de *humanities* ging het onderzoek naar de biologische wortels van moraliteit door

- Frans de Waal: *Good natured; the origins of right and wrong in humans and other animals*
- Antonio Damasio: *Descartes' error* (over het belang van emoties voor rationele beslissingen)

deze boeken ondersteunen Hume's kijk op de menselijke psyche als intuïtief orgaan

de jaren '90: the culture wars

samenvatting p.8

begin jaren '90 maakte de socio-biologie een come-back als *evolutionaire psychologie*
morele emoties en het maken van ethische beslissingen worden gezien als 2 processen
maar de rede volgt veelal onze *morele intuïties*, niet andersom (zoals Jefferson al stelde)

Haidt deed experimenten waarbij subjecten morele oordelen moesten vellen
daarbij kregen ze een cognitieve taak (een reeks getallen onthouden)
hun moreel oordelen leed daar niet onder, wat suggereert dat dit automatisch gebeurt
vervolgens onderzocht hij hoe morele dilemma's konden leiden tot *dumbfounding*:
d.w.z. hoe proefpersonen hun morele oordeel legitimeren met niet relevante argumenten

waarom atheïsten hun ziel niet verkopen samenvatting p.8

1^e test: mag je een (gepatenteerd) geneesmiddel stelen (namaken) om levens te redden?

veel proefpersonen baseerden hun oordeel op: 'leven is belangrijker dan eigendomsrechten'

2^e test: durf je een glas water te drinken met daarin een gesteriliseerde kakkerlak?

37% van de proefpersonen durfde dit

3^e test: zou je dit contract tekenen:

*'hierbij verkoop ik mijn ziel voor \$2 aan het onderzoek'
(dit contract is juridisch of anderszins niet-bindend)*

23% van de proefpersonen deden dit

bij de 3^e test behoorden ook atheïsten tot de meerderheid

waarom atheïsten hun ziel niet verkopen samenvatting p.8

de 4^e en 5^e test betrof vragen over *slachtofferloze taboe's* (de overreden hond & de kip)

4^e test: X & Y zijn broer & zus en hebben sex

X gebruikt condoom en Y is aan de pil; mag dat?

80% van de proefpersonen vindt dit onacceptabel

5^e test: Z is patholoog en vegetariër

ze vindt dat je geen dieren mag doden voor consumptie

ze neemt een stuk menselijk vlees van haar werk mee

thuis braadt ze het en eet het op om te ervaren hoe het smaakt

mag dat? ... 87% van de proefpersonen vindt dit onacceptabel

bij deze testen deden proefpersonen er alles aan om hun *morele intuïties* te legitimeren ze volgden hun gevoel en stelden hun oordeel zelden bij aan de hand van argumenten in tegendeel: ze bleven zoeken naar legitimaties van hun intuïtieve (gevoelsmatige) oordeel is dit voldoende bewijs voor Hume's claim: *'de rede is de slaaf van de hartstochten'*?

'zien dat..' vs 'beredeneren waarom...'

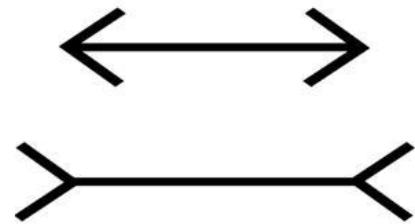
samenvatting p.9

Howard Margolis: *Patterns, Thinking, and Cognition* (1988)

hogere cognitie gefundeerd is in lagere cognitie

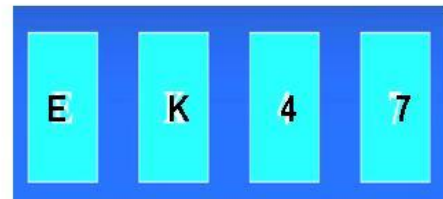
hij begint met visuele cognitie en optische illusie:

de Muller-Lyer illusie

vervolgens de Wason selectie-taak (4-card problem):

welke kaart(en) moet je omdraaien om de regel te verifiëren dat als een kaart aan één kant een klinker heeft, er aan de andere kant een even getal staat?

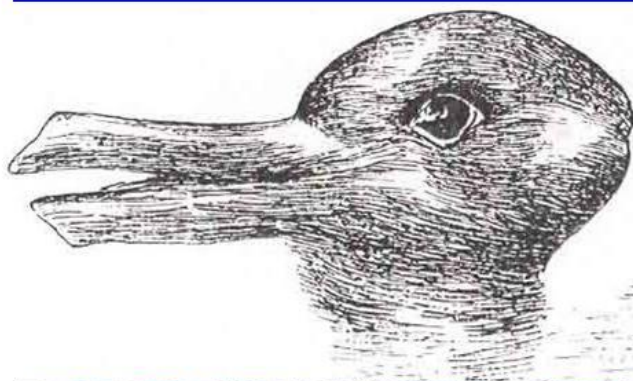

Wason en Margolis menen dat oordelen en legitimeren verschillende cognitieve processen zijn

- > oordelen is gebaseerd op 'zien dat' iets het geval is (patroon-herkenning / intuïtie)
dit is een geëvolueerde competentie die honderden miljoenen jaren in ontwikkeling is
- > legitimeren is naar de onderbouwing van een oordeel toe redeneren, om dit te verdedigen
dit is eigen aan wezens die beschikken over taal, en geacht worden zich te verantwoorden

'zien dat..' – patroonherkenning

samenvatting p.9

de olifant en z'n berijder

samenvatting p.9

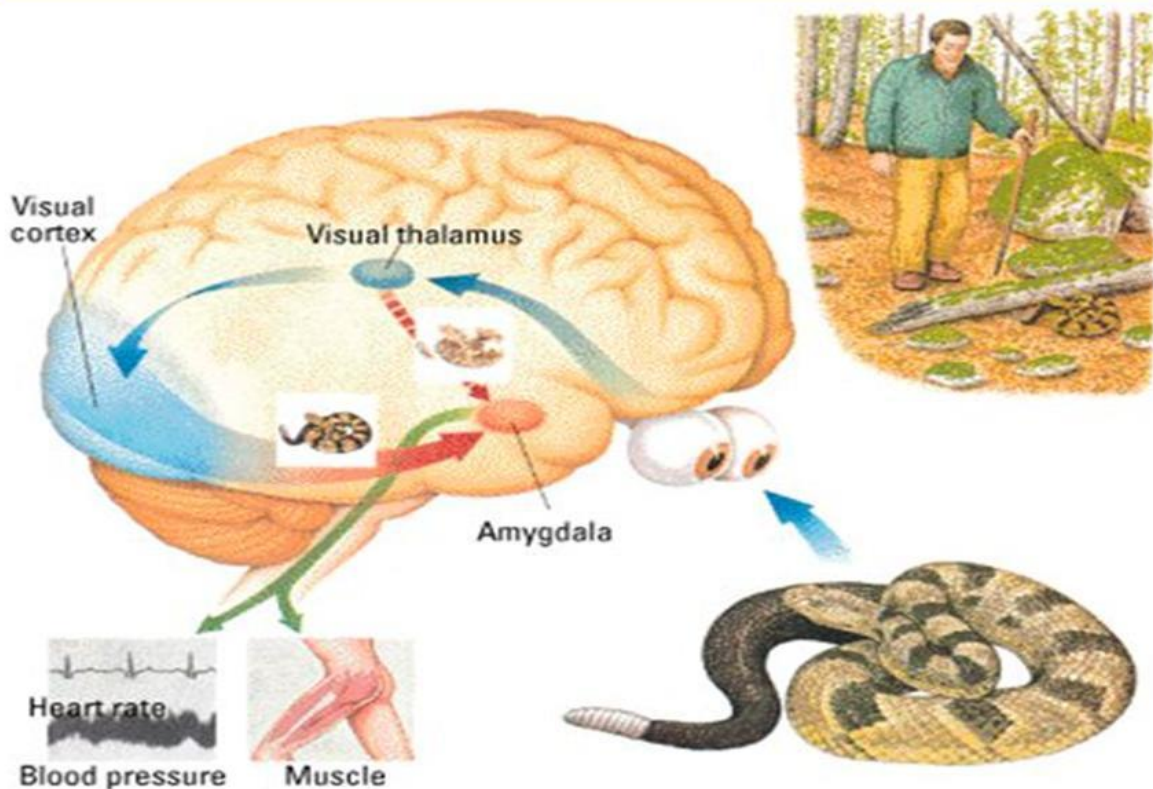
slachtofferloze taboe's zijn als de *Muller-Lyer illusie*: het oordeel is snel, de legitimatie niet dat komt doordat mensen persoonlijke voor- of afkeur verwarren met een moreel oordeel morele legitimaties verklaren niet waarom wij een oordeel vellen, maar waarom anderen hetzelfde zouden moeten oordelen

het onderscheid tussen *cognitie* en *emotie* is vals: oordelen hebben beide componenten

- 'hogere' cognitie is cerebraal redeneren: wikken & wegen, rationeel (*discursief* denken)
- 'lagere' cognitie is automatisch, snel en motiverend / mobiliserend (*limbisch* systeem)

emoties zijn beoordelingen van het zenuwstelsel of iets schadelijk of nastrevenswaardig is emoties zijn informatie-verwerking op het niveau van *limbisch systeem* / zoogdier-brein dit is betrokken bij emotie, motivatie, genot, emotioneel geheugen, en de *fight/flight-response* (moreel) oordelen is een cognitief proces, maar daarbij spelen zowel intuïtie als ratio een rol dagelijks maakt ons brein intuïtief honderden beslissingen zonder het bewustzijn te belasten we 'zien' in een ogenblik 'wat het juiste is', zonder een beredeneerde keuze te maken

Joseph LeDoux: *high road & low road* samenvatting p.9

de olifant en z'n berijder

samenvatting p.10

Haidt noemt 'lagere' cognitie de olifant, en 'hogere' cognitie de berijder van de olifant

- 'lagere' cognitie is over de afgelopen 500.000.000 jaar geëvolueerd, en dus robuust
- 'hogere' cognitie is geëvolueerd met de ontwikkeling van taal / representatief denken
hierdoor kunnen we denken in scenario's, afwegen, abstract denken, etc
'hogere' cognitie heeft 'lagere' cognitie niet vervangen, maar aangevuld

de berijder is als een woordvoerder / p.r.-manager voor de olifant

de berijder weet niet wat er in de olifant omgaat, maar legitimeert zijn gedrag

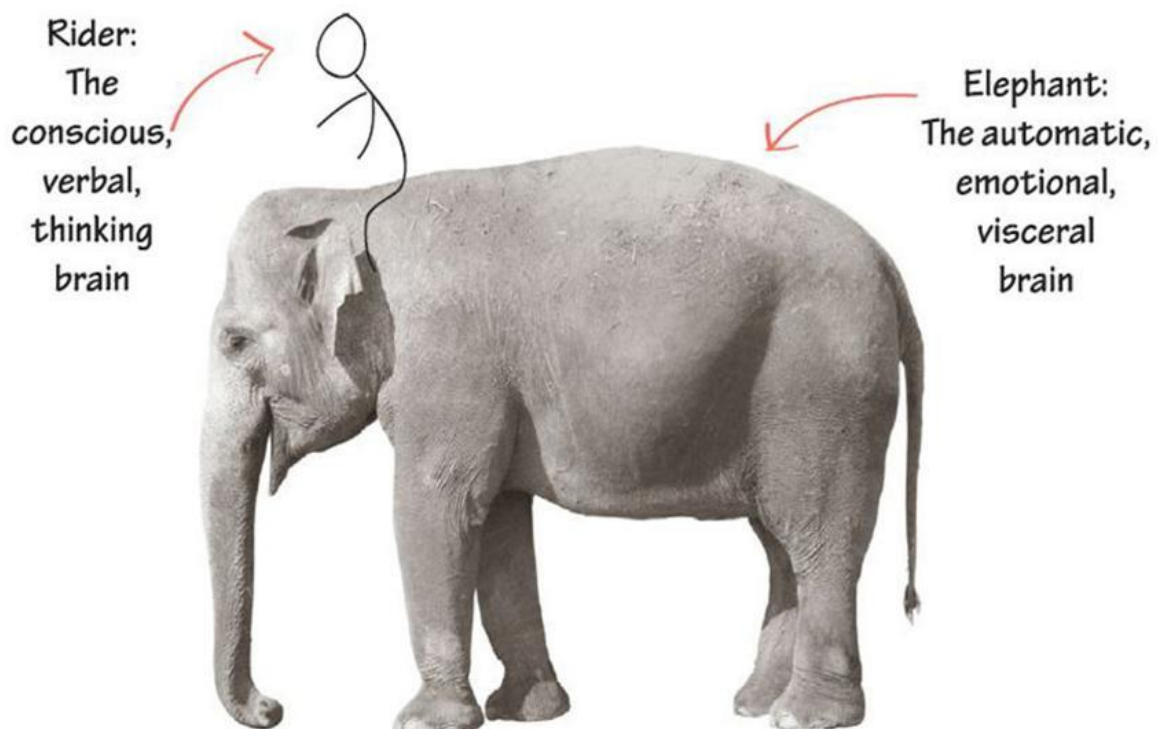
daarom wordt de berijder verantwoordelijk gehouden voor het gedrag van de olifant

toen mensen d.m.v. taal elkaars gedrag gingen evalueren werd van de berijder essentieel:

- het *legitimeren* (door argumenten) van intuïtief tot stand gekomen morele oordelen
- het *managen* van de eigen *reputatie* (of die van bondgenoten)
- het bouwen en onderhouden van *bondgenootschappen*
- het rekruteren van *medestanders* in conflicten

de olifant en z'n berijder

samenvatting p.10

de olifant en z'n berijder

samenvatting p.10

de olifant (*intuïtie*) kan dit alles niet: hiervoor is *abstract denken* (en dus taal) nodig

de rede dient niet om te oordelen, maar om te legitimeren / overtuigen

de ratio zal niet / zelden op eigen houtje bedenken dat de *morele intuïtie* onjuist is

in tegendeel: de rede zal zoeken naar argumenten waarom de eigen overtuiging de juiste is

maar door argumenten te delen met anderen, kunnen zij ons wèl wijzen op ons ongelijk

zo kan de berijder, en ook de olifant, op andere gedachten / gedrag worden gebracht

soms kan de berijder dat zelfs *'in gesprek met zichzelf'*, als hij reflecteert op zijn intuïties

vaker echter laten we ons beïnvloeden door de goedkeuring of afwijzing door anderen

internalisering hiervan kan onze *intuïties* bijstellen naar *'meer sociaal geaccepteerd'*

de olifant is dus niet een metafoor voor *instincten*, maar ook voor *geïnternaliseerde cognities*

onze intuïties zijn door en door sociaal, en gecultiveerd door opvoeding en socialisering

ons *innerlijke morele kompas* is dus niet natuurlijk, als wel gecultiveerd door *internalisering*

hoe een discussie te winnen

samenvatting p.10

morele argumenten zijn als de staart van een hond: ze dienen als communicatie-middel

je kunt een hond niet blij maken door z'n staart heen en weer te bewegen

evenmin kun je mensen overtuigen door hun argumenten te weerleggen

de ratio is niet de bron van moraliteit: argumenten overtuigen zelden

je moet niet ruziën met de berijder, maar communiceren met de olifant

Dale Carnegie (1936) adviseert directe confrontaties te vermijden:

wees vriendelijk en beleefd, glimlach, luister naar de ander, en zeg nooit: *'je ziet het verkeerd'*

je zult mensen niet overtuigen alvorens hun vertrouwen en welwillendheid te verwerven

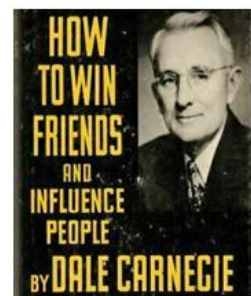
succes ligt niet alleen in het argumenteren, maar ook in het kunnen inleven in de ander

ethische en politieke discussies ontaarden vaak in een strijd vanwege moralistisch denken

daarmee bevestigen we onze bondgenootschappen, maar overtuigen we zelden *'de ander'*

om *'de ander'* te overtuigen moet je je inleven, en dan zul je jezelf ook overtuigen van hun kant

inlevingsvermogen is een tegengif voor moralisme en het *'preken voor eigen parochie'*

mensen beschikken over rede en intuïties / gevoel; maar hoe verhouden die zich tot elkaar?

➤ Plato: de rede is superieur aan de passies / emoties

➤ Jefferson: beide hebben een gelijkwaardige en aanvullende rol

➤ Hume: de rede is dienaar van de passies / emoties

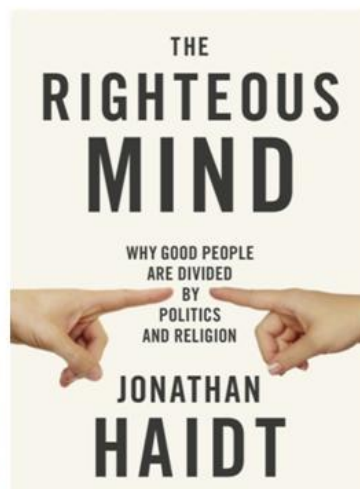

gut-feelings zijn leidend; achteraf geconstrueerde argumenten *legitimeren* deze slechts
morele argumenten dienen niet om morele oordelen te vellen, maar om anderen te overtuigen
maar om anderen buiten je eigen groep te overtuigen, moet je met hun olifant communiceren
want rationeel zal de ander net zo goed argumenten vinden om het *niet* met je eens te zijn
intuitionisme stelt dat moraal niet geworteld is in de rede, maar in 'lagere' cognities

Jonathan Haidt: *The righteous mind* (2012)

DEEL I hoofdstuk 3

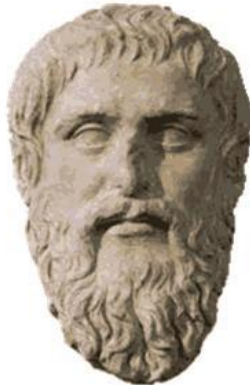
de olifant-regel: intuïties komen eerst

3] de olifant-regel: intuïties eerst

samenvatting p.11

intuïties (*gut-feelings*) komen eerst, strategisch redeneren volgt later

voordat we het weten voorzien we ons gedrag van rationele en morele legitimaties met 'ja maar...' of 'maar hij...' etc verontschuldigen we onszelf voor het gedrag van de olifant mensen verzinnen argumenten om hun *gut-feelings* (onderbuik-gevoelens) te legitimeren de rede fungeert dan als een p.r.-manager of advocaat die de belangen van zijn cliënt behartigt vele religieuze figuren hebben gewaarschuwd tegen het zien van de balk in andermans oog

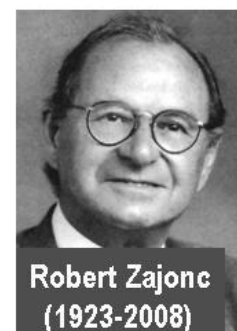
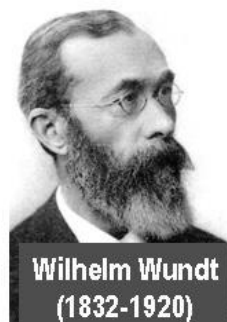
intuïtie komt eerst, strategisch redeneren later

de hersenen zijn voortdurend bezig te evalueren of iets voor- of nadelig is voor het organisme veel van de zintuiglijke informatie is te vluchtig om door te dringen tot het bewustzijn toch speelt deze informatie een grote rol in onze beslissingen, als *affective primacy*

affecten zijn positieve / negatieve emoties die ons voorbereiden om iets benaderen / vermijden bij waarneming gaan *affecten* vooraf aan de identificatie van wat het is dat we waarnemen 'wat het is' dat we waarnemen vereist een cerebraal-cognitieve klassificatie ('hogere cognitie') informatie-verwerking neemt tijd in beslag, en loopt dus achter bij onze emotionele respons

het *mere exposure effect*: 'bekend maakt bemind'
affectieve reacties focussen door te verblinden

neigt de olifant naar links, dan kijkt de berijder naar links, en verliest hij wat er rechts gebeurt uit het oog

onderzoek naar *affective priming*

samenvatting p.12

proefpersonen kregen een woord een fractie van een seconde te zien,
en daarna een ander woord gedurende 2 seconden
vervolgens moesten ze een waardeoordeel toekennen: positief of negatief

bijv:

bloem	geluk
haat	zonnig
liefde	kanker
kakkerlak	eenzaam

het 1^e woord activeert affectie of aversie, en wekt een impliciete emotionele verwachting
het effect heet *affective priming* omdat het 1^e woord 'de olifant' op een bepaald been zet
het *affect* treedt 200 milli-seconden later op en blijft ongeveer 1 seconde nawerken

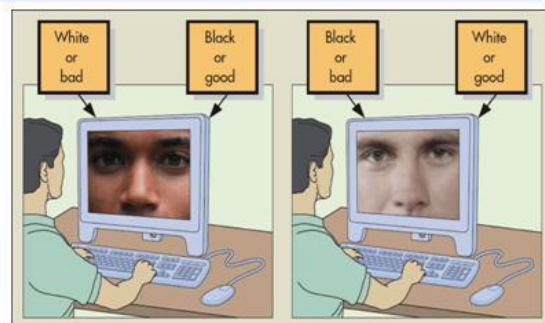
- als het 2^e woord in het emotionele verlengde ligt van het 1^e zal de respons snel zijn
- als het 2^e woord niet in het verlengde ligt duurt de respons 250 ms langer

sociale en politieke oordelen zijn vooral intuïtief

de *Implicit Association Test (IAT)*

neemt sociale groepen als *primers*

veel mensen blijken negatieve associaties te hebben met donkere, dikke of oudere mensen

James P. Morris deed onderzoek naar *primers*:

- politieke termen (Clinton, Bush, belasting, vlag, uitkering, *pro-life*),
  - werden gevolgd door woorden met een positieve/negatieve connotatie
- *liberals* vertoonden *negatieve affectie* bij bijv. 'pro-life' en 'zonnig'
- *conservatives* vertoonden *negatieve affectie* bij bijv. 'Clinton' en 'zonnig'

Alex Todorov onderzocht *affective priming* bij kiezers, rechters, docenten, etc
aantrekkelijke mensen, verzorgd uiterlijk, blanken, etc hadden duidelijk voordeel
affecten treden binnen een seconde op en beïnvloeden het oordeel de olifant

onze lichamen sturen onze oordelen

samenvatting p.12

Alex Jordan deed onderzoek naar *affective priming* via olfactorische en gustatorische stimuli hij interviewde mensen aangaande sociale thema's, gebruikmakend van odoranten geïnterviewden in een stinkende omgeving waren harder en afwijzender in hun oordeel conclusie: zintuiglijke sensaties veroorzaken een *affect*, dat ons oordelen beïnvloedt

Chenbo Zhong toonde aan dat handen wassen vóór een enquête leidde tot moralistischer antwoorden Zhong noemt dit het *Macbeth-effect*

na de moord op koning Duncan zegt Lady Macbeth:

"Out, damn'd spot! out, I say!"

de relatie tussen moraliteit en reinheid / onreinheid
zien we terug in vrijwel alle religies

onze lichamen sturen onze oordelen

psychopaten redeneren, maar voelen niet

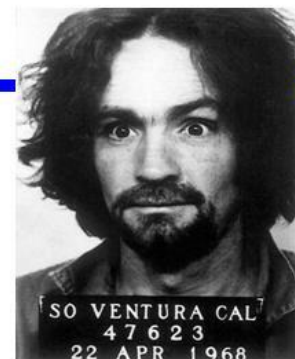
± 1% van alle mannen voldoet aan de

diagnostische kenmerken van psychopathie

psychopaten kennen gevoelens als woede of opwinding,

maar geen compassie, schuld, schaamte, etc

psychopathie is een genetische aandoening die het gevoelsleven betreft, maar niet de ratio

baby's voelen, maar redeneren niet

baby's zijn lang beschouwd als *blank slate*,

maar dit is een te simpele voorstelling

de hersenen zijn 'voorgeprogrammeerd', en

hebben bepaalde verwachtingen van de wereld

baby's van 2 maanden oud kijken langer naar iets wat verbaast dan naar iets voorspelbaars;

zowel in de fysieke werkelijkheid, als in het sociale / morele domein (onrechtvaardigheid)

al ver voordat er sprake is van taal en rationele deliberatie hebben kinderen al *morele intuïties*

affectieve reacties & het brein

samenvatting p.13

Greene & Cohen deden onderzoek naar actieve hersengebieden bij moreel oordelen ze gebruikten ethische dilemma's waarbij morele principes botsen, zoals het trolley-probleem: 'mag je iemand opofferen om meerdere levens te redden?' bij dit dilemma komen utilistische en deontologische overwegingen met elkaar in conflict

utilisme: die handeling die het minste leed voor het grootste aantal oplevert is juist
hierbij gaat het de *gevolgen* van handelen (of niet handelen) voor betrokkenen

deontologie: die handeling waartoe je ten principale verplicht bent is juist (*deon* → *duty*)
hierbij gaat het om de vraag of de *aard* van de handeling principieel juist is

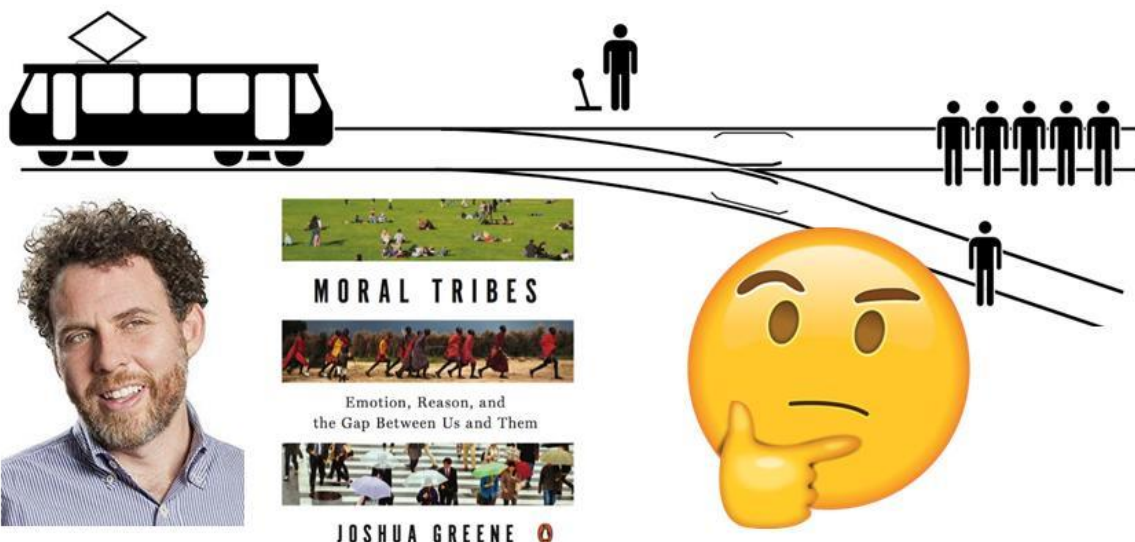
beide zijn geformuleerd tijdens de Verlichting,
en beroepen zich op de rede
(de *deontologie* door Immanuel Kant,
het *utilisme* door Jeremy Bentham)

affectieve reacties & het brein

samenvatting p.13

J.D. Greene schreef 20 gevallen van *direct* toegebracht leed om meerdere mensen te redden (bijv: een zwaarlijvig iemand overboord gooien om te voorkomen dat de reddingsboot zinkt) en 20 gevallen van *indirect* toegebracht leed om meerdere mensen te redden (een wissel overhalen zodat een trein op een ander spoor komt en 1 persoon doodt, i.p.v. 5)

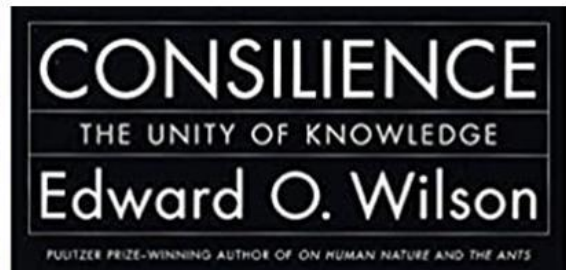
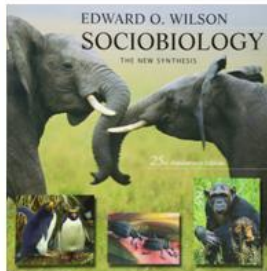

affectieve reacties & het brein

samenvatting p.13

Greene onderzocht de activiteit in bepaalde hersengebieden bij subjecten in een f-MRI-scanner bij de gevallen van direct toegebracht leed was er meer activiteit in 'emotionele' gebieden de gemeten activiteit kwam overeen met het morele oordeel dat proefpersonen velden

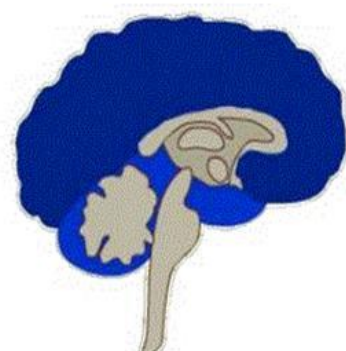
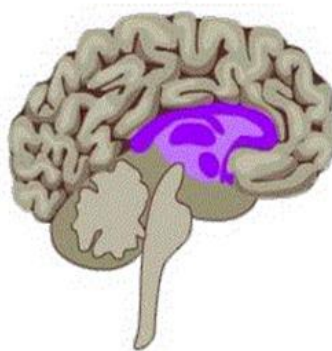
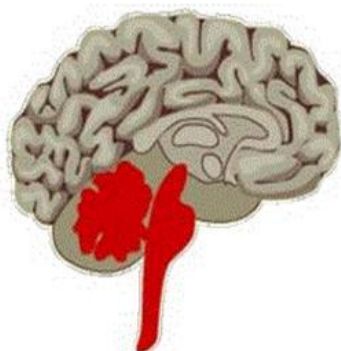
"We hebben sterke gevoelens die ons ondubbelzinnig vertellen dat sommige dingen uit den boze zijn, en andere dingen een plicht zijn. Maar het is niet duidelijk hoe deze emoties te duiden, en dus bedenken we rationale legitimaties, zoals rechten"

al in 1975 voorspelde E.O. Wilson dat de ethiek gebiologiseerd zou worden (in: *Sociobiology*) *Consilience: the unity of knowledge* (1998): over integratie van natuur- & mens-wetenschappen de evolutionaire psychologie is een voorbeeld van wat hij de 'nieuwe synthese' noemde

het drievoudige / triune brein (Paul D. MacLean)

Lizard Brain	Mammal Brain	Human Brain
Brain stem & cerebellum	Limbic System	Neocortex
Fight or flight	Emotions, memories, habits	Language, abstract thought, imagination, consciousness
Autopilot	Decisions	Reasons, rationalizes

olifanten zijn soms voor rede vatbaar

samenvatting p.13

'de rede de slaaf is van de passies' (David Hume) bevat veel waarheid, maar gaat te ver
het verstand is meer zoals een advocaat die de klant adviseert, en de klant is niet altijd koning

zo laat de olifant zich soms overtuigen; zeker wanneer deze zich veilig en prettig voelt
in zo'n situatie kan de berijder met anderen van gedachten wisselen, en de olifant bijsturen
maar als de olifant een slecht gevoel heeft, zullen de berijders daar weinig aan veranderen

en soms zijn we in discussie met onszelf, en verandert ons standpunt m.b.t. morele thema's:
abortus, euthanasie, hulp bij zelfdoding, dwangbehandeling, vluchtelingen, immigratie, etc

we maken ook rationelere keuzes als we niet meteen (hoeven te) reageren, maar even wachten
Greene & Paxton toonden aan dat het effect van *affective priming* afneemt binnen 2 minuten
de berijder krijgt op die manier meer tijd om te reflecteren op de verschillende argumenten

samenvattend

samenvatting p.14

het 1^e principe van morele psychologie luidt: *intuïtie komt eerst, strategisch denken volgt later*

- > hersenen evalueren onmiddellijk en voortdurend (Wundt, Zajonc)
- > sociale en politieke oordelen worden gevormd op basis van intuïties (Todorov)
- > lichamelijke factoren (bijv. geur) beïnvloeden onze morele oordelen (*affective priming*)
- > *affectieve reacties* ontstaan op de juiste plaats / moment in het brein (Damasio, Greene)

de olifant in ons helt al snel naar een bepaalde kant, en de berijder kan alleen maar volgen
om de koers veranderen moeten we de olifant beïnvloeden, i.p.v. de berijder overtuigen

de afgelopen 5.000.000 jaar is ons brein verdrievoudigd in omvang; met een specifiek doel

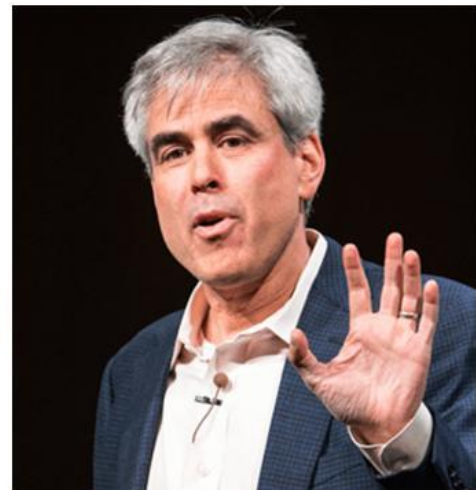
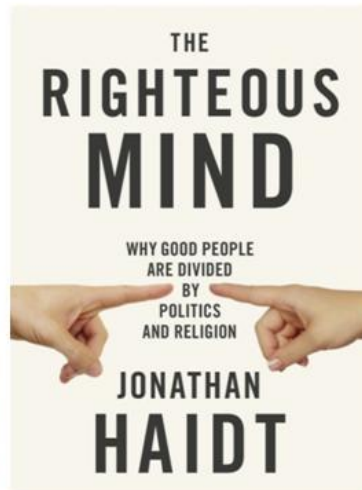
- > niet om de rol van wetenschapper of rechter te spelen (waarheidsvinding)
- > maar de rol van advocaat / woordvoerder (beeldvorming / reputatie-management)
reputatie is in evolutionair opzicht belangrijker dan 'de waarheid'

Jonathan Haidt: *The righteous mind* (2012)

DEEL I hoofdstuk 4

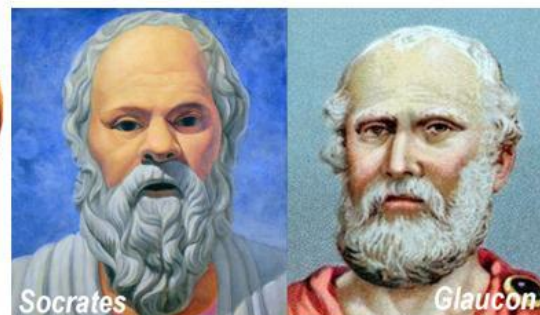
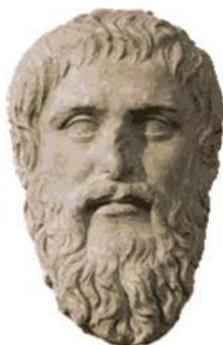
stem op mij (dit is waarom)

4] stem op mij (dit is waarom)

samenvatting p.14

in *Politeia (De Staat)* onderzoekt Plato de aard van 'deugdzaamheid' t.o.v. 'goede reputatie'. Socrates stelt dat het is beter om deugdelijk te *zijn*, dan om deugdelijk *gevonden* te worden.

Glaucon (Plato's broer) daagt hem uit om te bewijzen dat deugd, niet reputatie, leidt tot geluk. Is de deugdzame met een slechte reputatie gelukkiger dan de verdorvene met een goede? Wat zou er gebeuren met de drager van de mythische ring van Gyges, die onzichtbaar maakt? Hij zou zich immoreel gedragen, omdat hij nooit op z'n daden betrappt zou kunnen worden. Mensen zijn moreel omdat ze zich voegen naar de heersende mores, op straffe van sancties. Dus: mensen hechten meer aan hun reputatie dan aan de deugd zelf, aldus Glaucon.

stem op mij (dit is waarom)

samenvatting p.14

Socrates stelt dat deugd vergelijkbaar is met rechtvaardigheid in de *polis* (stadstaat) in de *polis* dragen diverse groepen / klassen bij aan het *algemeen belang* / publieke zaak als het *algemeen belang* niet centraal staat, zullen groepen strijden voor hun *eigenbelang* dit *factionalisme* zal ten koste gaan van coöperatie,
en zo de staat ondermijnen

daarom dient een klasse van wijzen de staat te besturen
een rechtvaardige samenleving zal leiden tot coöperatie,
en daarmee tot redelijke en gelukkige burgers
zo'n samenleving is gefundeerd in morele deugd,
niet in streven naar de 'schijn van deugd'
passies / emoties doen ons wedijveren om eer & aanzien,
de rede dwingt ons tot morele deugd
daarom dient de rede gecultiveerd te worden,
en de passies bedwongen te worden

stem op mij (dit is waarom)

samenvatting p.15

intuitionisten zijn het hiermee oneens: de rede, zonder emotie, brengt de mens vaak onheil
de rede is geëvolueerd om de olifant te dienen / legitimeren, niet om de waarheid te dienen
Glaucon had gelijk: niet waarheid en deugd, maar schijn en reputatie zijn doorslag-gevend
dus moet een samenleving gebaseerd zijn op het principe dat slecht gedrag gevolgen heeft
men zal zich moreel gedragen als slecht gedrag wordt bestraft, en reputaties op het spel staan
de functie van *morele intuïties* ligt in het samenleven in complexe sociale gemeenschappen
het gaat niet om Waarheid, maar om overlevingsstrategieën voor het individu en de groep

we zijn allemaal intuïtieve politici

samenvatting p.15

- insecten die zich opofferen voor het 'algemeen belang' zijn genetisch verwant
deze verwanten-selectie = *natuurlijke* selectie (Fisher, Haldane, Hamilton, Williams, Wilson)
- mensen die zich opofferen voor anderen zijn vaak niet (direct) genetisch verwant
coöperatie is *cultureel*: de groep is een *imaginaire entiteit*, gefundeerd in wederkerigheid

wederkerig (*reciprook*) altruïsme is een vorm van selectie gebaseerd op: 'voor wat hoort wat'
dit vereist dat leden van de groep elkaar verantwoordelijk houden: 'wie doet wat voor wie?'
omdat leden van groepen *homo sapiens* dat onderling evalueren is reputatie belangrijk

Philip Tetlock

verantwoordelijkheid = "de verwachting dat je je gedrag moet legitimeren"
hieraan gekoppeld is de verwachting dat de ander zal je belonen of straffen
we handelen als politici die streven naar waardering in de ogen van anderen
dus: dat je beschouwd wordt als betrouwbaar is belangrijker dan oprechtheid

we zijn allemaal intuïtieve politici

samenvatting p.15

mensen die een oordeel moeten vellen over anderen volgen vaak hun gevoel
maar als ze weten dat hun oordeel beoordeeld zal worden, oordelen ze genuanceerder
dit laat zien dat er twee manieren van denken zijn: onderzoekend, en bevestigend / affirmatief

- onderzoekend denken = een open exploratie, ook van alternatieve gezichtspunten
- bevestigend denken = eenzijdig een bepaald gezichtspunt onderbouwen

verantwoording afleggen bevordert onderzoekend denken alléén als:

- betrokkenen weten dat ze hun oordeel publiekelijk moeten legitimeren
- betrokkenen niet weten wat de meningen of vooroordelen van dat publiek zijn
- betrokkenen geloven dat het publiek geïnformeerd is, en hecht aan accuraatheid

polariserende politiek ontbeert deze voorwaarden, en is vaak een 'preek voor eigen parochie'
vaak zijn mensen meer bezig met overtuigen dan met waarheidsvinding, en in die zin politici
wat op het spel staat is de goedkeuring door anderen, en gaat het er dus om hen te overtuigen

geobsedeerd door peilingen

**'HOW'M I
DOING?'**
THE WIT
& WISDOM OF
ED KOCH

samenvatting p.15

Ed Koch begroette z'n achterban met "How'm I doin'?"
dit is een oprechtere vraag dan: "How're you doin'?"

eigenwaarde is als een geïnternaliseerde *socio-meter*
in een experiment vergeleek Mark Leary twee groepen:

- mensen die zeiden zich niets van de mening van anderen over hen aan te trekken
- mensen die zeiden dat ze gevoelig waren voor de mening van anderen

proefpersonen moesten vertellen over zichzelf, hun werk, familie, hobbies, etc
intussen zagen op een scherm of anderen men hen wilden samenwerken
tijdens het interview zagen ze hun populariteit omhoog, dan wel omlaag gaan
reacties hierop wezen uit dat beide groepen gevoelig waren voor *ratings*

conclusie: de *socio-meter* is altijd en onbewust bezig de eigen sociale waardering te peilen
omdat afhankelijkheid van waardering gezien wordt als zwak, vertalen we dit in eigenwaarde
de *socio-meter* is de olifant, maar wordt door de berijder vertaald als zelf-verzekerdheid

de p.r.-manager rechtvaardigt wat de olifant doet

post-hoc redeneren is het legitimeren van een gedachte door selectieve argumentatie
zelden zal de 'berijder' zeggen: 'je hebt gelijk! we moeten dit nog maar eens onderzoeken'
immers: de pers-chef / p.r.-manager is aangenomen om stand beleid (gedrag) te legitimeren

in 1960 deed Peter Wason onderzoek naar *confirmation bias* a.h.v. algoritmen herkennen
subjecten moesten de regel ontdekken die ten grondslag ligt aan getallen-reeksen; bijv. 2-4-6
ze konden daarbij zelf ook reeksen opperen (bijv. 6-8-10)

de onderzoeker gaf aan of de geopperde reeks en/of het algoritme klopte

"120-122-124?" "ja" "opeenvolgende even getallen?" "nee"

"35-37-39?" "ja" "elke reeks getallen die oploopt per 2?" "nee"

zelden dachten proefpersonen *out-of-the-box* (niet in lijn met hun hypothese):

"2-4-5?" "ja" "2-4-3?" "nee" "elke reeks getallen die oploopt?" "ja"

de p.r.-manager rechtvaardigt wat de olifant doet

Deanna Kuhn deed onderzoek a.h.v. plaatjes met voedsel en met gezonde of zieke kinderen ook al wezen de plaatjes op een verband tussen wortels (i.p.v. chocola) en zieke kinderen, subjecten zochten verbanden die vooroordelen bevestigden: wortels zijn gezond, chocola niet

David Perkins deed onderzoek naar opleiding en IQ a.h.v. sociale thema's studenten moesten argumenten voor en tegen hun eigen mening formuleren subjecten met hoger IQ formuleerden meer argumenten vóór hun eigen mening

universiteiten *trainen* hun studenten niet om *out-of-the-box* te denken ze *selecteren* studenten die hun eigen mening goed kunnen onderbouwen

- scholen en universiteiten bevorderen niet onderzoekend denken
- ze selecteren studenten die bedreven zijn in bevestigend denken

m.a.w: berijders die goede advocaten zijn schoppen het verder in hun educatieve loopbaan

we liegen zo goed dat we geloven dat we oprecht zijn

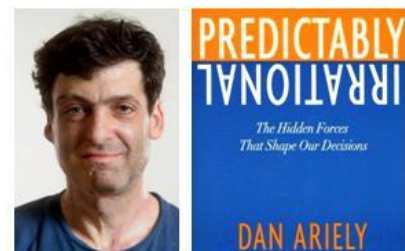
---

in Engeland mochten MP's de onkosten voor een 2^e huis declareren in 2009 bleek dat er op grote schaal misbruik van werd gemaakt ze renoveerden hun huis, wisselden van woning, verkochten de andere deze parlementariërs droegen de mythische ring van Gyges...

onderzoek naar *plausible deniability* wijst uit dat mensen tot op zekere hoogte corrupt zijn in een experiment kregen proefpersonen een cheque die ze bij een andere balie konden innen daar kregen ze 'per ongeluk' meer uitbetaald dan wat de cheque zei; slechts 20% meldde dit gevraagd of het bedrag klopte antwoordde 60% met 'nee' het verschil: in het 1^e geval hoef je niet te liegen

Dan Ariely stelt dat de meerderheid van mensen vals-speelt; maar slechts in zoverre de berijder de fraude kan legitimeren de combinatie van onzichtbaarheid & *plausible deniability* laat mensen gelegitimeerd frauderen

mensen deugen (als ze de ring van Gyges niet dragen)

---

de rede (en Google) kunnen je brengen waar je wilt

---

mensen prefereren 'kunnen' boven 'moeten' (begrenzing); dit heeft alles te maken met geloof
mensen zijn in staat om in de meest onwaarschijnlijke theorieën te geloven (UFO's, Qanon, etc)

Tom Gilovich verklaart dit door te wijzen op twee cognitieve strategieën:

- "kan ik dit geloven?"
laat ons selectief zoeken naar bewijs dat dit geloof ondersteund
- "moet ik dit geloven?"
laat ons selectief zoeken naar bewijs dat dit geloof ontkracht

gemotiveerd redeneren kan ons aan alles laten geloven of twijfelen, door *selectieve cognitie*
selectief shoppen in data en argumenten zal onze vooroordelen bevestigen

dit geldt zelfs op visueel niveau:

subjecten zagen vaker een B als ze een beloning kregen als de computer een letter liet zien
maar als ze een beloning kregen als de computer een getal liet zien, zagen ze vaker een 13

B

de rede (en Google) kunnen je brengen waar je wilt

A B C

dit geldt zelfs op visueel niveau:

subjecten zagen vaker een B als ze een beloning kregen als de computer een letter liet zien

de rede (en Google) kunnen je brengen waar je wilt

12 13 14

maar als ze een beloning kregen als de computer een getal liet zien, zagen ze vaker de 13

de rede (en Google) kunnen je brengen waar je wilt

---

een lage IQ-score motiveert getesten om naar redenen te zoeken om IQ-testen te relativieren

Pete Ditto liet subjecten een papiertje likken om te testen op enzym-tekort
proefpersonen wachtten langer als verkleuring zou duiden op 'geen gebrek'

binnen de wetenschappen zijn er allerlei *institutes* / methoden om dát te voorkomen
(herhaalbaarheid, dubbel-blind onderzoek, randomisatie, *peer-review*)
wetenschap gaat om verantwoording van onderzoeksresultaten
zo bestrijd de wetenschap onze eigenschap tot bevestigend denken

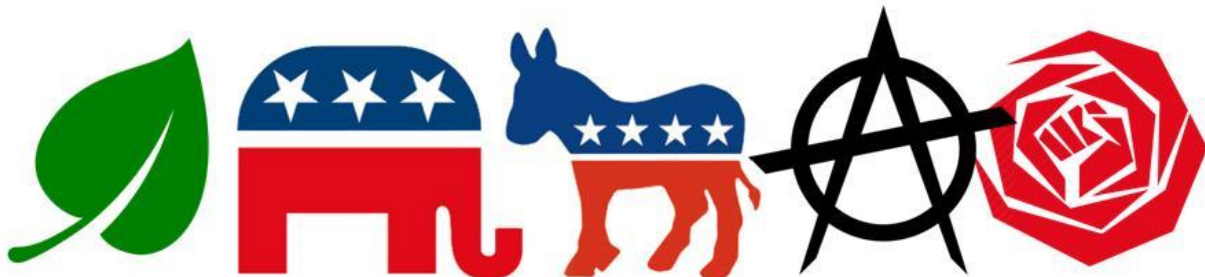

als mensen zien wat ze willen zien, is het niet verwonderlijk dat bewijs zelden overtuigt
er zijn altijd alternatieve methoden en conflicterende onderzoeksdata te vinden
Google en *social media* helpen ons onze eigen waarheid bij elkaar te sprokkelen

we geloven bijna alles, zolang het ons *team* steunt

---

politicologen dachten dat de meeste mensen stemmen op partijen vanuit hun eigenbelang
steeds meer wordt duidelijk dat mensen stemmen op partijen waarmee ze zich identificeren
mensen vragen niet 'what's in it for me?' maar 'what's in it for my group?'" (Don Kinder)
meningen fungeren als *buttons* en *bumper stickers* die lidmaatschap van een *team* uitdragen

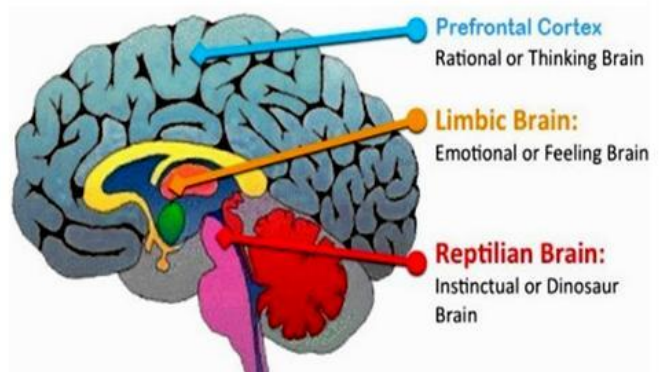
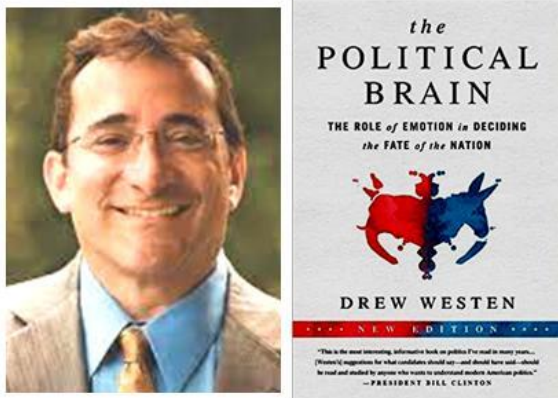
politiek is *groupish*, niet *selfish*; de opkomst van populisme en identiteitspolitiek illustreren dit
als mensen zien wat ze willen zien, gaat het in de politiek ook niet om *feiten*, maar om *visies*
mensen affiliëren zich met *die* partij die past bij hun interpretatie van 'de feiten' / de wereld
er is veel onderzoek gedaan naar effecten van doodstraf, wapenbezit, positieve discriminatie
resultaten brengen meningen niet dichterbij elkaar, maar leidt tot meer '*attitude polarization*'

we geloven bijna alles, zolang het ons *team* steunt

Drew Westen gebruikte f-MRI-scans om te onderzoeken hoe men reageert op politiek nieuws hij bracht in kaart hoe *democrats & republicans* reageerden op uitspraken van Bush en Kerry

- informatie die het eigen standpunt bedreigde werd beantwoord met bagatellisering
- informatie die het eigen standpunt ondersteunde werd beantwoord met instemming

de f-MRI-scans wezen uit dat vooral het limbisch systeem (zoogdier-brein) actief was
vijand- en groepsdenken kan dus tot op zekere hoogte neurologisch verklaard worden

de rationalistische dwaling

samenvatting p.18

de rationalistische dwaling = het geloof dat de rede de mens zal redden van irrationeel geloof het zou de mens bevrijden van egocentrisme en kortzichtigheid, en leiden naar moreel gedrag

onderzoek van Eric Schwitzgebel wees op het tegendeel: ethici zijn vooral in staat om hun gedrag te legitimeren (*post-hoc* argumenten aan te dragen)

Hugo Mercier & Dan Sperber concludeerden uit onderzoek naar gemotiveerd redeneren:

de rede is geëvolueerd om te argumenteren, te overtuigen en manipuleren in de sociale context

“skilled arguers are not after the truth but after arguments supporting their views”

confirmation bias is dus niet een denkfout,
maar inherent aan ons denken

de rationalistische dwaling

samenvatting p.18

morele intuïtie heeft z'n waarde in interpersoonlijke relaties, maar niet in wetenschap & beleid individuen zijn goed in het legitimeren van *gut-feelings*, maar niet in het vormen van beleid daarom is er op institutioneel niveau arbeidsdeling, en scheiding van machten en kwaliteiten individuen, organisaties en afdelingen worden gecontroleerd door kritische anderen die kunnen de blinde vlekken, drog-redeneringen, tunnel-visie, manipulatie, etc blootleggen het is van belang binnen een organisatie een mate van ideologische pluriformiteit te hebben als iedereen hetzelfde denkt neigt groepsdenken, en de daarmee *collective confirmation bias*

- om mensen zich ethischer te laten gedragen, heeft het weinig zin om te berijder te overtuigen
- je moet de olifant veranderen, wat echter tijd & energie kost, zonder garantie op succes
- een 3^e optie is het pad waarop de olifant loopt te verleggen: dus de omgeving veranderen dit wordt *nudging* genoemd: het stimuleren van de olifant door een *keuze-architectuur*

samenvattend

samenvatting p.19

- mensen zijn sociale wezens, uitermate begaan met wat mensen van ons vinden
- onze verstand fungeert als een woordvoerder die onze intuïties en gedrag legitimeert
- m.b.v. deze woordvoerder zijn we in staat om anderen te overtuigen, maar ook onszelf
- de ratio kan ons leiden naar elke conclusie die we willen (kan I moet ik dit geloven?)
- wat betreft morele en politieke thema's denken we niet individualistisch, maar *groupish*
- i.p.v. het opvoeden van individuen, kunnen we beter focussen op de sociale context

